

P. J. Proudhon - hans liv och idéer

C. J. Björklund

1915

Pierre Joseph Proudhons liv är historien om en man, som trots alla de hinder en vrång samhällsordning reser upp, ändå bringar de i hans själ och hjärta väldiga slumrande krafterna till utveckling och blomning.

Teorien om att intelligensen, geniet, det större och mindre, under alla omständigheter, trots allt, må jordmånen vara än så fattig, kal och karg och hård, kommer till sin rätt samt åt kultur och framtid räddar de mången gång kanske oersättiga värden som där gömmas, torde vara oriktig.

Hårt som ett slag av en klubba, förd av säer hand, träffar några satser av Goethe om denna teori.

Att gynna unga, begåvade människor, säger han, som äro över sjutton eller aderton år gamla, gör man bäst i att åtminstone tills vidare avstå ifrån. Ty den faran är här närliggande, att redan allt för mycket energi förbrukats i kampen för tillvaron. Ju senare hjälpen kommer, desto minre är den för handen varande utvecklingsmöjliga delen.

Höstens mörker, vinterns snö och is och vårens stormar ha skövlat och ödelagt mer än ett av de spirande frön, som en givmild moder natur sådde för att vara till mänsklighetens glädje, lycka och nytta. Månget träd, som i sig bar ämnet till att bliva ett av de mest högresta, stoltaste och vackaste, förvreds och förkrymptes av den hårda stormen och otillräckliga näringen. Björken, som växer upp i skrevan, i otillgänglig, hård och kall bergstrakt med sibiriskt isande klimat, dit solen sällan eller aldrig når, blir ej rakvuxen, rätlinjig med silvervit glänsade stam och blommande rikt bladverk. Nej, en dvärgbjörk blir det, med förkrympt och illa vuxen stam och eländiga blad, blommor och grenar.

Motstånd skärper och livar, men för stort motstånd dödar, tillintetgör.

Väl vet jag, att även alpernas spetsar bära härliga rosor och kanske även öknens heta samumvind förstör den blåa blomman.

Pierre Proudhon var en av de få som vann och övervann. Sin ungdoms riddared, ”att med viljans hela kraft och andens alla gåvor, genom vetenskapens och filosofiens hjälp arbeta på sina bröders och kamraters moraliska och intellektuella förbättring”, förblev Proudhon trogen.

Han blev hammaren, som slog till.

***

Man vet inte vad detta fjärde stånd, skapat av revolutionen, ruvar på... I högre grad än någon annan tillkommer det mig att tjäna detsamma som tolk. Jag har den fördelen, om det nu är någon fördel, att av födelsen vara en son av folket... Och mina idéer, om de också kanske inte i allo äro nya, ha smak av min härkomst.

Så skriver Proudhon i sin ”Justice”. Och han har rätt; han är en äkta son av folket. I en liten förstad, Mouillières, till Besançon, huvudstaden i franska departementet Doubs, vid floden med samma namn, ett bondeland i östra Frankrike, inte så långt ifrån gränsen till franska Schweiz, föddes Proudhon den 15 januari 1809. Modern, som Proudhon älskade hängivet, ”henne, vilken han hade att tacka för allt”, hade arbetat som tjänsteflicka. Fadern var först bryggeriarbetare. Efter Mouillières förstöring, vid belägringen av Besançon, år 1814 flyttade familjen till förstaden Besançon Battant, där fadern etablerade sig som tunnbindare.

Nöden i hemmet var emellertid stor. Pierre, som var den äldste av familjens fyra barn, måste ut och arbeta för att dra sitt strå till stacken.

Fem år, från sitt sjunde till sitt tolfte år, var Proudhon kreatursherde. Han levde nu i gemenskap med naturen. I skog och mark och på äng strövade han omkring dagen i ända. Vilken lust var det inte, skriver Proudhon, att välta omkring i det höga gräset och springa barfota på den hala hålvägen längs utefter bäcken. Vild frukt och bär av alla slag var min dagliga föda. Vilka regnskurar har jag inte trotsat och hållit ut! Och hur ofta blevo inte mina kläder genomvåta. Sur ända in på bara kroppen lät jag mina kläder torkas av sol och vind.

En vän till familjen lyckades förskaffa den unge Proudhon en friplats vid Collegiet, latinskolan i Besançon. Men skolgången stördes och blev oregelbunden, ty gossen måste bidra till familjens uppehälle. Inga pengar fanns att köpa böcker för, latin lärde han utan ordbok, och flerfaldiga gånger blev han bestraffad för att han ”glömt” böcker, som han aldrig någonsin ägt. Pierre Joseph stred tappert. Pris efter pris erövrade han. En dag erövrade han ett första pris. De andra pristagarna bland lärjungarna hade mottagits och lyckönskats av föräldrar och anhöriga. Men den unge Pierre måste gå ensam och allena och övergiven till sitt fattiga hem. Hans föräldrar voro vid domstolen.

Där hemma fann han mor och far i gråt. Processen hade förlorats. Bankrutt stod för dörren. Den hålgda, bleka nöden hotade ännu allvarligare än någonsin förut den lille Pierre Josephs fattiga hem, där den dagen vatten och bröd var kost.

Proudhon måste avbryta sina studier i Collegiet. För att tjäna sitt uppehälle samt hjälpa sina yngre syskon, inträdde han vid 19 års ålder i boktryckerifirman Gauthier i Besançon. Som korrekturläsare av gamla teologiska verk hade Proudhon här tillfälle att tillägna sig betydande teologiska kunskaper. Vid tryckningen av en Vulgata förvärvade sig Proudhon, genom att jämföra översättningen med originalet, kännedom i hebreiska språket. Detta förde honom sedermera till att sysselsätta sig med jämförande språkvetenskap. Hans första arbete som skriftställare var också ett lingvistiskt verk, som utkom år 1837 och vilket vid de fem akademiernas sammanträde den 2 maj 1839 belönades med hedersomnämmande.

Arbetslös och fattig – han var så fattig, att han en dag måste sälja de böcker han fått i skolpremier för att få pengar till mat – vandrade Proudhon landsvägarna, från stad till stad för att söka arbete. Till Toulon kom han – efter att i Paris förgäves ha sökt, men inte funnit något arbete i de 90 tryckerier som funnos där, och efter att återigen ha blivit arbetslös efter en kort tids sysselsättning i Lyon och Marseille – med 3 francs och 50 centimer på fickan. Då Proudhon inte heller här kunde finna något arbete, gick han till ”mairie”, ortens borgmästare, men blev även här avvisad.

Proudhon hade förut grubblat över och skämts för fattigdomen; han hade dunkelt anat sanningen av orden: fattigdomen är ingen förbrytelse, utan något ännu värre, ty den förnedrar och trycker ned människan. Nu protesterade Proudhon.

Vad skulle jag göra i Toulon? När jag i ordningens och rättfärdighetens namn fordrade arbete, fann jag, att jag med min klassiska bildning och mitt typografiska hantverk icke var duglig till någonting, och, så att säga, likt en onyttig lem var utkastad ur samhället. Som en tolk för folkets känslor protesterade jag. Jag protesterade som folket självt år 1848 hade protesterat, så som det protesterar alla dagar. Jag protesterade emot detta system av namnlös absurditet, vilket tilldelar arbetsgivarna hela vinsten av den industriella verksamheten, men icke ens tillåter den arbetslöse att finna ett arbete som gör andra rika.

Den första känslan av min belägenhet var, säger Proudhon, skam. Jag rodnade över mit armod, som över ett straff. Och Proudhon kände sanningen av de ord om fattigdomen som ovan anförts. Då jag inte ville leva med skam, fortsätter Proudhon, så följdes denna känsla av ovilja. Först försökte jag genom ädel kamp, genom mitt arbete och min intelligens svinga mig upp till de lyckligas höjd. Men snart inseende omöjligheten i att jag inom mitt verksamhetsområde såsom arbetare någonsin skulle kunna bli lycklig, förvandlade sig min tävlingsiver i vrede och vreden förde mig till att något grundligare än Rousseau utforska orsakerna till olikheten. Jag beslöt mig för att studera den ekonomiska maskinen stycke för stycke.

Erfarenheterna från faderns verksamhet som tunnbindare gav säkerligen Proudhon en första impuls, som sedan kanske slumrat i undermedvetandet, till detta beslut.

Redan som 12-åring, berättar Proudhon, spekulerade han över faderns praxis som köpman, över anbud och efterfrågan samt över profiten.

Min fader, en enkel man, kunde aldrig få i sitt huvud att det välstånd som varje affärsman strävar efter att skaffa sig, är, på grund av den antagonism som nu behärskar samhället, ett krigsbyte; att en varas försäljningspris icke beräknas efter kostnadspriset, utan till grund därför ligger publikens behov och medel och vad konkurrensen tillåter att utpressa. Han räknade tillsammans sina kostnader, och, efter att ha lagt något till detta för sitt arbete sade han: detta är mitt pris. Det hjälpte inga föreställningar, och han ruinerade sig. Jag förstod och insåg det riktiga och rätta i min faders metod, men var därför inte blind för den fara som därigenom uppstod.

Under den tid Proudhon var anställd hos Gauthier knöt han ett vänskapsband för livet med Gustave Fallot, en av stipendiaterna från pension Suard, sedermera bibliotekarie i Paris. Medan Proudhon var på luffen, svalgt och slet ont, skrev denne följande uppmuntrande ord till honom: ”Du är olycklig och det liv som du nu för tycker du inte om. Proudhon! Vi äro bröder, så länge jag ännu har ett stycke bröd och ett rum, skola vi dela. Kom till mig, tillsammans skola vi segra eller gå under.”

”Aldrig kan Ni skilja er från det ädlaste inom Eder, detta starka, verksamma, sökande förstånd, som Ni blivit begåvad med. Eder plats här på jorden är märkt. Den kan inte stå tom.” Fallots spådom att han skulle bli en av sitt sekels lysande andar gick i uppfyllelse.

Det som jämnade vägen och över huvud taget gjorde det möjligt för Proudhon, att till lycka för kultur, mänsklighet och i all synnerhet för arbetarrörelsen och den frihetliga socialismen, helt fullfölja sina studier och i allo bringa sina skatter upp i dagen var, att akademien i Besançon bland sju sökande med 19 röster mot 14 den 23 augusti 1838 beviljade Proudhon pensionen Suard, 1,500 francs om året i 3 år. Det var här i denna ansökan, där han även skildrade sin barndom och ungdom, som han skrev: född och uppfostrad bland arbetarklassen och tillhörande den med hjärtats och känslornas band, ävensom framför allt genom gemensamhet i lidande, trängtan och längtan, skulle det vara min största glädje om jag erhöle akademiens bifall, för att utan uppehåll och med viljans hela kraft och andens alla gåvor, genom vetenskapens och filosofiens hjälp arbeta på mina bröders och kamraters moraliska och intellektuella höjande; för att bland dem utbreda en lära som jag erkänner som det moraliska livets lag och i förhoppning om framgång för mina strävanden få anses som en representant för Eder, mina herrar. Men stipendietets utdelare skulle snart få anledning att vara mindre nöjda med sin representant.

Stipendiet räddade Proudhon ur hans ekonomiska nödläge. Ett tryckeri som han tillsammans med en kompanjon 1836 startat var belastat med stora skulder. Hans kompanjon begick självmord och den skuldbörda han efterlämnade till Proudhon sökte denne göra lättare genom att använda en del av sina stipendiepengar till fordringsägarna. Det berättas, att han var så samvetsgrann när det gällde avbetalningarna, att han bland kreditorerna fick ett par av sina bästa vänner.

Hösten samma år Proudhon erhöle stipendiet flyttade han till Paris för att helt och odelat ägna sig åt sina studier. Det första året sysselsatte han sig med filosofi, historia, politisk ekonomi och litteraturhistoria samt filologi.

Proudhons första sociala debutarbete var en skrift om söndagsvila, vilken av akademien belönades med bronsmedalj. Men kyrkomyndigheten i Besançon framtvängde ett försäljningsförbud.

Efter att med sin andes djupa plogbill genomplöjt bourgeoisieens ekonomiska och filosofiska försvarslitteratur, angrep Proudhon i sin bok om egendomen, som utkom år 1840, entusiastiskt, allvarligt, stundom våldsamt, den heliga monopolistiska äganderätten.

Vad är egendomen? Stöld! utropar Proudhon.

Om jag på frågan: Vad är herradöme? kort och gott svarade: Det är mord, så skulle genast var och en förstå mina tankar. Med få ord kunde jag visa, att våldet som binder människans tankar, vilja och personlighet, är ett våld på liv och död. Att tyrannisera en människa är följaktligen detsamma som att mörda honom. Varför kan jag alltså icke på frågan: Vad är egendom? svara: Egendom är stöld, utan att bli allmänt missförstådd, frågar Proudhon.

Denna skrift om egendomen tillägnade Proudhon akademien i Besançon, vars medlemmar, högvördiga borgare, säkerligen spärrade upp ögonen när de sågo sin stipendiats djärva angrepp på egendomen, kyrkan och den nuvarande moralen. Samtidigt som Proudhon höll sin ungdoms riddared, så uppfyllde han ock en plikt mot sanningen. Och den starka ton av rättfärdighetskänsla som går genom Proudhons hela grundåskådning bröt sig här fram med oemotståndlig kraft.

Insikten om sanningen har gett mig mer kallblodighet än känslan av förtryck framkallade vrede hos mig. Den kostbaraste frukt som jag önskar skörda med denna bok vore om jag meddelade läsaren den själsro, som låter en klart se och förstå orsakerna till det onda och vilken står kraften bra mycket närmare än lidelsen och den ytliga entusiasmen. Måttlöst hatade jag privilegierna, människors herradöme. Möjligen begick jag någon gång i min harm och mitt uppror den orätten att förväxla människor och ting. Nu kan jag emellertid endast förakta och beklaga. För att inte längre hata, var mig insikten nog.

Den som tror att det ur dessa sätser talar någon som helst trötthet eller resignation, misstager sig storligen. Nej, o nej! Proudhon hade endast skärpt och härdat sina vapen i intellektets eld. Hans hjärta tröttnade ej för första minsta motstånd, och i likhet med Palmær, förstod han mycket väl, att det är falskt kalla de ungas entusiasm för sanning, för rättfärdighet och frihet för överdriven, ty vem kan för mycket älska sanningen och friheten.

Men inte endast akademien var förgrymmad. Regeringen umgicks med tanken att åtala Proudhon med anledning av hans bok. Justitieministern ville dock, innan han utfärdade köpförbud och konfiskerade boken, inhämta råd från de moraliska och politiska vetenskapernas akademi.

Nationalekonomen Adolf Blanqui, en broder till den bekante revolutionären, kom då till Proudhons hjälp.

En mig obekant man, själv anhängare av egendomen, trädde upp till mitt försvar, skriver Proudhon i företalet till andra upplagan av boken, och räddade mig från straff av en städse blind, emedan städse ovetande, rättfärdighet. I Blanquis brev heter det bland annat: jag förklarade, att edert verk är en akademisk utredning, icke en brandstiftares manifest. Stilen är alltför upphöjd för att någonsin kunna tjäna de vansinniga som med gatstenar vilja diskutera vår samhällliga ordnings stora frågor. Men passa på, så att inte dessa, mot er vilja, hämta vapen ur denna farliga arsenal och att inte er kraftiga metafysik faller i händerna på sofistiska gatutalare, som kommentera den för en hungrig massa, ty då blir följderna plundring, i stället för slutsatser.

En polemik med Fouriers anhängare år 1842, där Proudhon påpekade att falangstärerna i fråga om fördelningen icke befriat sig ifrån kapitalism och privategendom, betraktades av åklagarmakten i Besançon för så farlig, att broschyren konfiskerades och Proudhon blev åtalad för angrepp på egendomen, hädelse av religionen och de goda sederna samt agitation till missnöje mot regeringen.

Märkvärdigt nog lyckades det Proudhon, med hänvisning till att domstolen vore orätt forum och således fullständigt inkompetent att döma, ty broschyren vore ett vetenskapligt arbete, att bli frikänd.

För att kunna fortsätta sina vetenskapliga studier och förvärva sitt livsuppehälle antog Proudhon sommaren 1843 en anställning i Lyon som kontorist hos en kol- och transportfirma. Den treåriga Suard-pensionens tid var tilländalupen och tryckeriet, vilket var belastat med en skuld av 7,000 kronor, hade Proudhon varit tvungen att sälja. I fyra år var Proudhon anställd i denna firmas tjänst. Där om skriver han: Nu är jag biträde i en transportfirma och tillbringar min dag tillsammans med skeppare, lastdragare, eldare, kommissionärer, köpmän o.s.v.; ibland på byrån, ibland ombord på vårt släpskepp. Här gör jag mina iakttagelser och fullbordar mina nationalekonomiska studier, som jag började hos A. Smith och Say.

År 1847 lämnade Proudhon sin plats som kontorist. Säkerligen var denna sysselsättning för en ande av Proudhons läggning och omfattning lika osympatisk, som då han i Paris för att få bröd, måste leverera till arbetsgivaren, en advokat vilken därigenom hoppades göra politisk karriär, idén till en broschyr om "Philosophie de l'instruction criminelle".

*

Mikael Bakunin var en av dem som förutsåg revolutionen 1848.

Den 22 och 23 februari ägde gatustrider rum i Paris. Natten mellan den 23 och 24 reste folket omkring 1,500 barrikader. Rådhuset stormades. Tuilerierna intogs. Kungadömet störtades. Folket hade segrat och dess första handling var – att välja sig en regering, en provisorisk regering, som skulle garantera rätten till arbete.

Mången har klandrat 1789, och prisat februari 1848 som en revolution vars karaktäristik är att vara en ekonomisk rörelse. Det är sant att 1848 i högre grad än 1789, som uteslutande var av politisk karaktär och just därför, ehuru i helt annan form måste göras om, hade starka inslag av ekonomisk karaktär, men påståendet att 1848 bildar i detta avseende en ren motsats till 1789 är fullständigt oriktigt.

Proudhon var i Paris när revolutionen bröt ut. Ingen såg väl tydligare än han kungadömet hela förkastlighet, och ingen hatade väl hjärtligare Louis Philips regering än Proudhon, vilken kallade borgarkungen för en naiv, men samtidigt medveten sedefördärvare, vars uppgift bestod i att på folkets bekostnad tillförsäkra bourgeoisie lyx, välstånd, njutningar och profit.

För folkrörelsen själv eller rättare sagt för dess ledande män hyste Proudhon inga större sympatier, ty oavsett det att han var en bitter motståndare till våldsamma omstörtningar, till blanquismen och jakobismen, så såg ock Proudhon att revolutionen icke tjänade att frigöra folket, att återge dem det fria initiativet. Utan tvärtom. Folket smiddes allt starkare och hårdare fast i statsvåldets järn, och genom statsvåldet sökte man lösa problemen.

Med skärpa kritiserar Proudhon statssocialisterna à la Blanc, vilka, i stället för att vädja till folkets erfarenhet och förnuft och lära dem organisera sig själva, vilja omgestalta samhället medelst tvång och auktoritet.

Kan arbetet någonsin bli regering? frågar Proudhon. Vad finns det för gemensamt mellan arbetet och makten? Fångna i regeringsfördomen brådska folket att göra en regering. Makten gavs av folket till ett antal människor efter deras val, och dessa ålades att grunda republiken och tillsammans med det politiska problemet även lösa det sociala. "Vi ge er tre månader – "Vi ta tre månaders nöd i republikens tjänst", sade folket. De folkvalda männen, installerade i Hôtel de Ville, bildade den provisoriska regeringen. Dessa, som sedan aderton år i alla tonarter hade upprepat: Den sociala revolutionen är målet, den politiska medlet, blevo förvirrade då de, i besittning av makten, kunde komma till målet och sätta handen till verket. De reflekterade och de beslutade

att regeringen ej var gjord för att ge arbete till arbetarna och att det säkraste för dem var att fortsätta Ludvig Philips status quo.

Och dock fanns ingen brist på intelligens hos dessa konspiratörer från trettioalet, som hade bekämpat all despotism, kritiserat alla ministärer, skrivit historia om alla revolutioner och av vilka var och en hade en samhällsteori i portföljen. De begärde ej bättre än att få taga ett initiativ, vilket som helst, dessa framstegsäventyrare. Men hur kunde de då sitta i tre månader utan den minsta lilla reformatoriska handling? Varför syntes de ej, efter att ha genom ett dekret garanterat rätten till arbete, intressera sig för annat än medel att inte uppfylla sina löften? Det är, emedan de voro regering, och därför att i revolutionshänseende är initiativet motstridigt kapitalet. Där är nyckeln till alla de händelser som fullbordats i Frankrike och Europa sedan februari 1848 och som kan fortsätta ännu länge.

Det som gör att regeringen av naturen är orörlig, konservativ och motspänstig mot varje initiativ, t.o.m. kontra-revolutionärt, det är att revolutionen är en organisk sak medan regeringen är en mekanisk. En revolution är ett utbrott av en organisk kraft, en evolution utåt från samhällets inre. Den är ej rättfärdigad annat än då den är spontan. Den provisoriska regeringen hade plikt att inbjuda alla medlemmar att själva, genom full utövning av friheten, framskapa de nya förhållandena, på vilka senare regeringen skulle kallas att utöva antingen ett övervakande eller, om behövt, en ledning. Och den begärde ej bättre än att få revolutionera, men visste ej hur den skulle bära sig åt. Det var en blandning av konservativa, doktrinärer, jakobiner och socialister, talande var och en sitt språk; vilka inte kunde komma överens om en så viktig sak som en revolution; därför gjorde man intet. Från den 17 maj 1848 var revolutionen tillbakalagen i maktens namn.

Revolutionen av 1789 var gjord i folkopinionen innan den förklarades av makten. Demagogerna i februari 1848 innehade hemligheten, därmed förrådande socialismen till makten. Det var dessa som lät fiendskapen mellan bourgeoisien och folket utbryta. Under det att den provisoriska regeringen, berövad revolutionens geni, på en gång skilde sig från bourgeoisien och folket, satte, jag vet inte vad för slags regeringsocialism, själarna i febertillstånd och påyrkade diktaturen.

Den 17 mars, 16 april och 15 maj ägde stora demonstrationer rum. Den 17 mars betecknade Proudhon i motsats till Louis Blanc, vilken ansåg dagen vara en av de största historiska dagar, för en av de mest beklagansvärda dagar, ty den stärkte regeringens makt och inledde reaktionen. Och Proudhon beskyller Louis Blanc vara den som föranlett denna reaktionära rörelse. Demonstrationen den 15 maj, som undertrycktes, utropade en ny regering. Blanquis anhängare spelade en stor roll i denna demonstration. Märkvärdigt nog utnämndes även Proudhon till medlem i denna regering av demonstranterna, ehuru han i sin tidning "Representant du Peuple", som startades den 14 oktober 1847 och sedan den 27 februari 1848 utkom dagligen, uttalat sig emot demonstrationen.

"Manifestationen den 15 maj för Polens återupprättande framkallade en ny reaktion. Jag uttalade mig mot denna manifestation och likväl blev jag kallad till Hôtel de Ville att taga säte i den nya regeringen. Jag är okunnig om vem jag har denna farliga hedersbetygelse att tacka för. Kanske min olyckliga landsman och vän, kapten Laviron, som i Rom gått att lida sitt martyrium."

O, ödets ironi! Proudhon kallad att bli regeringsmedlem. Proudhon, som lärde att det icke handlade sig om att erövra statsväldet. Just därför att man trodde på revolutionen genom statsmakten, därför att man ville social reform genom det politiskt statsliga, hade ju folket förlorat. Demokratiens politik borde vara: besegra statsväldet genom upplösningen av de politiska och sociala funktionerna, besegra kapitalet genom kreditens och cirkulationens ömsesidiga garanti. Och Proudhon förebrår folket för att de löpte till regeringen i stället för att organisera sig och själva erövra bröd och frihet; att de fordrade att regeringen skulle hålla ett löfte (rätten till arbete) som den inte kunde hålla.

Nästan varje dag skrev Proudhon en artikel för tidningen "Representant du Peuple" (Folkrepresentanten). Från den 9 juli till den 9 augusti 1848 var tidningen förbjuden att utkomma. Den 21 augusti, efter att ha varit beslagtagen 3 dagar efter varandra, utställdes av statsmakten, eller rättare sagt våldsmakten, förbud för tidningen att vidare utkomma. Men redan i september samma år (1848), revolutionsåret, utkom en annan tidning, "Le Peuple" (Folket), först en gång i veckan, sedan dagligen, med Proudhon som chefredaktör. Det sista numret av denna tidning utkom i juni 1849. Genom de många beslagen och de många höga penningstraffen, tillsammans inte mindre än 47,000 francs, var tidningen finansiellt undergrävd.

Några månader senare, den 20 september, kom emellertid provnumret av tidningen "La Voix du Peuple" (Folkets röst) och fr.o.m. 1850 utkom tidningen "Le Peuple de 1850". Båda tidningarna hade att lida av förföljelser, konfiskationer och beslag. Inifrån sin fängelsecell – Proudhon avtjänade denna tid sitt treåriga fängelsestraff – medarbetade Proudhon i tidningen.

I juni 1848 blev Proudhon tillsammans med Victor Hugo, Pierre Leroux, Thiers, Changarnier och Louis Bonaparte invald i parlamentet; det "parlamentariska Sinai", som Proudhon sade.

Proudhon var också senare, år 1857, i flera städer, Paris, Lyon, S:t Etienne, uppställd som kandidat och hade säkert också blivit vald, men han avböjde med orden: En republikan, som har aktning för sig själv, har ingenting att söka i kejsarens laggivande församling.

Och år 1863 agiterade Proudhon för valstrejk, när han under de rådande ekonomiska och politiska förhållandena ansåg rösträtten och politiken för en chimär.

Parlamentet visade sig vara en institution som var minst lämpad som medel att genomföra Proudhons planer. Så litet dogmatiker var emellertid Proudhon att han genom sitt i parlamentet framförda finansförslag bröt mot sin grundsats att ekonomiska reformer skulle genomföras av folket och att man i detta fall icke skulle vädja till statsmakten. Genom sitt finansförslag den 31 juli 1848, revolutionsåret, som gick ut på att konfiskera en tredjedel av all egendom till förmån för den fria krediten, trodde emellertid Proudhon att han möjligen skulle främja sin reformatoriska älsklingsidé, den fria krediten, ty det gällde enligt Proudhon framför allt att ändra, inte så mycket produktionen som cirkulationen. Utom denna enda gång har jag aldrig, säger Proudhon, föreslagit att staten skall göra någonting.

Emellertid utvecklade Proudhon under denna period en energisk agitation för sina idéer, för sina praktiska reformförslag, såväl som för sitt ideal anarkismen och visade storartade prov på sin rent av otroliga arbetsförmåga. "Det gäller att hämnas reaktionen, med fördubblad energi, med ett slags terrorism måste vi föra fram den sociala frågan. Med ett ord: en ny manifestation av socialismen, den revolutionära idéens återfödelse är nödvändig."

Jag måste tillstå, säger Proudhon, att jag i juni 1848 inte hade förutsett dessa olyckor, och sedan de fjorton dagar jag hade beträtt det parlamentariska Sinai, hade jag ej längre någon rapport med massorna, och jag visste ingenting om de intriger som korsade varandra i Nationalförsamlingen. Man måste ha levat i denna isolering som kallas parlament för att begripa huru just de människor som äro mest okunniga om landets tillstånd äro de som oftast representera det. För makten och för de deputerade är folket fienden.

Så länge som vi strida för makten fattas det ej segrarna förevändningar att förtrycka de besegrade; statsmännen komma alltid att finna skäl för att avsvärja sina principer. Det var mot detta jag protesterade. Uppgiften var oerhörd. Vilken skulle min operationsplan bli? Man måste, sade jag mig, vända själva kontra-revolutionen till revolutionens fördel. Man måste grunda individernas frihet med att organisera massornas initiativ.

Jag föreslog organisation av krediten genom finanskommittén. Krediten, sade jag, i hänseende till privata förbindelser är helt enkelt lånet; men i hänseende till de samhälleliga förbindelserna är det en ömsesidighet, ett utbyte. Av detta utbyte födes cirkulationen. Jag påstod att skatten på inkomst var en lögn eller en chimär, och tillskrev ekonomerna ansvaret därför. Oaktat detta sade man alltid att dessa skatteprojekt kom ifrån mig. Så mycken oärlighet eller idioti skulle ha kunnat reta ett helgon.

Louis Blanc såväl som Thiers röstade emot mitt förslag. Detta var fullkomligt riktigt: de representerade revolutionen genom makten, medan jag representerade den demokratiska socialismen, revolutionen genom folket. Mellan oss finns en avgrund. Genom mitt förslag till gratiskredit, avskaffande av räntan, skulle följden blivit: utan kapitalist aristokratien ingen auktoritet och utan auktoritet ingen regering. Folkets befrielse från regeringsinitiativ, d.v.s. kommunens och individens autonomi. Socialismen, sådan som jag bekänner mig till den, är motsatsen mot Louis Blancs kommunistiska socialism, statssocialismen, socialdemokrati. Denna motsats är ödesdiger; och om jag så mycket envisas att påpeka detta, är det ingalunda för nöjet att få motsäga en chef för en skola utan därför att jag anser det nödvändigt för folkets uppfostran. Ah! ni vill inte, frågar Proudhon, den ömsesidiga krediten! Vågar ni då sända hem edra fem hundra tusen soldater?

Louis Blancs statssocialism hade lidit skeppsbrott och Proudhons inflytande var större än någonsin. Antingen en svär man mot mig eller med mig, sade Proudhon, vid denna tid. Som ett bevis på stämningen kan anföras, att

på teatern spelades Clairvilles: "Egendomen är stöld", där Proudhon förekommer i en orms gestalt förförande Eva. En klerikal recensent, troligen en jurist, skrev: "Vi veta precis vad Proudhon är. Proudhon är djävulen."

Man predikade emot mig, säger Proudhon, besjög mig i sången, förde fram mig på teatern, skrev små-deskrifter, karrikerade mig; jag blev offentligt förolämpad, skymfad, förbannad, prisgiven åt hatet och föraktet; jag blev misstänkt av mina politiska vänner, desavouerad av mina anhängare och förnekad av mina troskamrater. De religiösa hotade mig i anonyma brev med guds vrede och fromma kvinnor skickade mig heliga medaljer.

Under denna tid inträffar också duellen med Felix Pyat, vilken Proudhon betraktade som en stor dumhet. "Jag borde hållre ha brutit även med denna fördom." Duellen var oblodig, men, säger Proudhon, vi sköto på varandra likt två vilda djur.

Med outtröttlig iver arbetade Proudhon på att förverkliga sina praktiska reformförslag. Genom inrättandet av en bytesbank, som skulle organisera ett på ömsesidighet och byte vilande kreditsystem, ansåg Proudhon att följande fördelar voro att uppnå: avskaffande av pantbankerna, den offentliga skuldens betalande, förenkling av den offentliga förvaltningen, tullarnas avskaffande, då genom bytesbanken allmän fred uppstår och krig är överflödigt, härens upplösning och avskaffande. Förverkligandet av bytesbanken skulle för landet betyda en besparing på 7 milliarder, anser Proudhon.

Det fattades emellertid Proudhon pengar att förverkliga sitt bytesbankprojekt. I stället för detta framlade nu Proudhon planen till en folkbank, vars syftemål skulle vara att efter demokratiska grundsatser organisera krediten. Just som man skulle starta med 12,000 medlemmar och 36,000 francs i kapital, häktades Proudhon med anledning av hans kampanj mot Louis Bonaparte samt dömdes till 3 års fängelse och 3,000 francs böter.

Presidentskapet tedde sig för Proudhon som en förelöpare till monarkin. Proudhon var motståndare till icke endast den ekonomiska auktoriteten, kapitalismen, utan ock den politiska auktoriteten, statsväldet. Han bekämpade dem bägge. I Louis Napoleons val till president ser Proudhon en fara för friheten. Om man hade valt en Cavaignac, Changarnier eller Ledru-Rollin så hade de inte kunnat oroa oss, men att räcka palmen till en dynastisk, fantastisk kandidat är en skam för dem som kalla sig för republikaner.

Louis Bonaparte, republikens president! Mannen från Boulogne och Strassburg! Viken ironi! Fem och en halv millioner röster mot två millioner för Cavaignac, Ledru-Rollin, Raspail, Changarnier, Lamartine. Det var den största skam för Frankrike! Vad! Bonaparte president för republiken! I tidningen "Folket" hade jag för de rena, oförfälskade republikanerna förutsagt denna utnämning. Jag har till det yttersta kämpat för kejsardömet nederlag.

Du, Bonaparte, skall bli den siste av Frankrikes styrande!

I en artikel, den 5 februari 1850, i "Voix de Peuple" förutsäger Proudhon statskuppen av den 2 december 1851. "Napoleon kommer snart att göra en statskupp i syfte att erövra kejsarkronan." Proudhons försök att göra Napoleon till en "revolutionskejsare" måste ses i ljuset av tidsförhållandena och förefaller helt naturligt, när man tänker på Proudhons dogmfria karaktär.

När reaktionens vågor gå höga, när pressfriheten undertryckes, folket är avväpnat och all rätt och alla lagar trampas under fötterna, då är det lönlöst att i ro diskutera över autoritet eller autodemokrati, då måste man, om man vill rädda samhället, bryta sönder detsamma. Vår kritiks sanktion är upproret. Jag skulle inte kunna bära skammen att vara journalist när pressens frihet är undertryckt. Om jag inte får tala, så bryter jag sönder min penna. Om man träder friheten och republiken alltför nära, så blir jag inte socialist längre, då blir jag jakobin, utropade Proudhon. Men om också Proudhon i tider av yttersta reaktion försvarade insurrektionen, våldet nedifrån, som ett svar på våldet uppifrån, så var han dock aldrig en våldets man à la August Blanqui och statsocialisterna.

I fängelset blev Proudhon ömsom utomordentligt mildt, ömsom mycket strängt behandlad. När kampanjen mot det bestående av Proudhon fördes intensivare, då skärptes behandlingen och blev rigoröst sträng. Som ett bevis på den hänsynsfulla och urbana behandling, som kom Proudhon till del, förtjänar anföras, att böcker och tidskrifter välvilligt ställdes till hans förfogande. Inifrån fängelset kunde han också redigera tidningen samt noggrant följa de politiska händelserna. Under sin fängelseperiod 1849-1852 firade också Proudhon sitt bröllop. Bröllopsal var fängelsecellen.

År 1852 i juni lämnade Proudhon fängelset.

Några år senare, 1858, då boken om "Rättfärdigheten i revolutionen och kyrkan", som utkom i en tid av svartaste klerikal reaktion, då jesuiternas heliga allians härskade, dömdes Proudhon på nytt till tre års fängelse och 4,000 francs böter. Boken konfiskerades och skulle tillintetgöras. I sin löjlige förföljningsiver gick man så långt, att boktryckaren Bourdier dömdes till 14 dagars fängelse och 1,000 francs böter, boktryckaren Bery till samma fängelsestraff samt 200 francs böter. Bokhandlaren dömdes till 4 månaders fängelse och 4,000 francs böter. För att få fram saken i senaten sände Proudhon dit en petition, vari han bland annat fordrade upphävandet av 1812-årskonkordatet, införandet av en moralundervisning i seminarierna enligt revolutionens grundsatser, upphävandet av alla kloster, kyrkoegendomens överförande till kommunerna, kyrkobudgetens strykning. Senaten behandlade icke ens Proudhons förslag. Petitionen konfiskerades.

Proudhons mening var att stanna i Paris och föra sin process till slut, men han beslöt sig för att fly till Belgien, ty "tryckeriernas vägran att låta mig trycka min försvarsskrift, generalprokuratorns förklaring att man endast skulle tillåta mig att trycka tjugo exemplar av skriften, de ofta upprepade konfiskationerna av mina böcker, det officiella meddelandet till bokhandlarna och boktryckarna att 'allt vad Proudhon skriver är farligt' – allt detta bevisar, att man är besluten att strypa min röst och bryta sönder min penna."

Efter att flera gånger blivit förbigången vid utfärdandet av allmänna amnestier för politiska "förbrytare", erhöll den i exil levande Proudhon amnesti genom kejsarligt dekret i december 1860. Men först två år senare, 1862, återvände den landsflyktige sanningssägaren till Frankrike.

I Passy, den 19 januari år 1865, dog Proudhon.

***

Med sin glänsande begåvning, sin energi och arbetsförmåga hade Proudhon, om inte sanningen och rättfärdigheten varit den stjärna som han styrde sin farkost efter, kanske nått fram till makt och guld i det kapitalistiska samhället.

Mot ekonomiska vidrigheter hade Proudhon i hela sitt liv att kämpa och när slutligen sjukdom och överansträngning bröto hans krafter fullständigt, så räckte knappast inkomsterna från hans skrifter till att skydda hans efterlämnade maka och barn från bitter nöd.

Bevis för Proudhons oegennyttighet är, att han som redaktör för en av tidningarna, som utgick i en upplaga av 70,000 exemplar, inte ville mottaga mera i lön än sättarna hade.

Proudhon har inte rest någon kyrka, lyckligtvis, han var en svuren fiende till all sags auktoritet, men hans inflytande i fråga om gestaltande av, i all synnerhet den franska arbetarrörelsen, är mer än stort.

Hela världens kämpande proletariat har i Proudhon, herden från Franche Comté, den strålande bilden av en arbetareklassens, socialismens och i djupare mening en mänsklighetens och humanitetens filosof och tänkare, en stridsman och kämpe, som ända in i det sista med osviklig trohet höll sin ungdoms riddared: att sätta in sin viljas hela kraft och andens alla gåvor i kampen för sitt högsta ideal: anarkism.

Proudhons idéer.

"Du, som därinne sitter, mätt vid bågarn, driv bort dem, om de lystet stirra in; skjut ned dem med kartescher, om de sträcka sin magra hand mot dina läckerheter och säga till dig: egendom är stöld!"

Dessa Topelius rader i dikten om kommunismens vagga rinner mig i hågen när jag tänker på Proudhons samhällsidéer. Likt en äkta romare ger Proudhon redan i början på sin berömda bok om egendomen svaret på frågan: Vad är egendom? Egendom är stöld! Hur många välsinnade och kyska borgare ha inte mer än en gång gjort fasans korstecken inför detta svar, utan att en enda gång ha tagit notis om motiveringen till detta hårda domslut över egendomen.

Samma klarhet, samma skärpa och en djärvhet, som inte skyr att bruka klara ord, även om de missförstås av mängden, möter oss ock i fråga om Proudhons ställning till regeringsformerna, makten, auktoriteten.

"Vilken art regeringsform skola vi föredraga?"

Bah! Hur kan man fråga efter något dylikt, svarar utan tvivel en av mina yngre läsare. Du är republikan!

Republikan! Ja visst, men detta ord är allt för obestämt. Res publica betyder gemensam sak. Den som, oavsett regeringsformen, vill den gemensamma saken, kan alltså kalla sig republikan. Även konungarna äro republikaner.

Då är du väl demokrat? Nej! Hm, du skulle möjligen vara monarkist? Nej! Liberal? Gud bevare mig! Alltså aristokrat? Ingalunda! Du vill alltså en blandad regering? Ännu mindre. Ja, vad är du då egentligen? Jag är anarkist.

Det är med anledning av dessa satser som man väl kan tala om Proudhon som anarkismens fader eller, att det var Proudhon som först använde ordet anarki i strängt kritiskt sinne. Frånvaron av varje princip och regel är ju vanligtvis den föreställning som förbindes med ordet anarki. Borgerliga skriftställare bruka ju ofta och gärna ordet i genomskinliga tendensiösa syften.

För Proudhon, som just är en vän av ordningen och därför i djupaste och fullständigaste mening bekänner sig vara anarkist, är anarkin, vi vilja nu hädanefter säga anarkismen, liktydigt med frånvaro av varje herradöme, frihet från varje suverän.

Ju högre samhällets andliga nivå är, ju mindre människans auktoritet över människan. Denna auktoritets livslängd kan mätas efter den mer eller mindre allmänna önskan efter att tingen länkas i enlighet med vetenskapen. Så som våldets och listens rätt måste draga sig tillbaka för en allt mer och mer gällande rättfärdighet, för att slutligen försvinna i likhet, så måste också viljans suveränitet, uttryckt i härskadöme, vika för förnuftets suveränitet och uppgå i socialismen.

”Egendomen och kungadömet gå allt sedan världen skapades sin undergång till mötes.”

”Så som människan söker rättfärdigheten i likheten, så söker samhället ordning i anarkismen.”

Frånvaron av härskaren, suveränen, det är just den regeringsformen som vi närma oss för varje dag, och som vi på grund av våra inrotade vanor anse vara höjdpunkten av oordning och en urbild av kaos. Man berättar oss om en borgare i Paris i det sjuttonde århundradet, som vid underrättelsen om att det inte fanns någon konung i Venedig, knappast kunde hämta sig från sin första förvåning, för att slutligen brista ut i ett våldsamt skratt över en så tokrolig sak, att ingen konung fanns. Ja, så äro vi behäftade av fördomar.

Politik är vetenskapen om friheten. Regering av människan genom människa är, i vilken form och under vilket namn den än gömmer sig, förtryck. Samhällets högsta fullkomning finner sig i ordningens och anarkismens förbund.

Som vi se, är Proudhon, i likhet med alla frihetsälskande människor, en bitter fiende till våldet, staten, auktoriteten.

Vem har ej med glädje läst följande: ”Samhället är av natur och bestämmelse autonomt, ordningen är resultat av allas fria verksamhet: Var och en som lyfter sin hand för att härska över mig är en usurpator och tyrann, jag förklarar honom för min fiende.”

Inget som helst kungadöme är berättigat. Kungadömet kan varken genom arv, ej heller genom val eller allmän rösträtt eller härskarens förträfflighet, genom en trosläras dop eller genom tiden uppnå något som helst slags berättigande. Varje art av människors herradöme över människor är kungadöme; om det nu uppträder i monarkisk, oligarkisk eller demokratisk gestalt är det fullkomligt oberättigat och i lika grad orättmätigt och sinnlöst. Auktoritet, våld, regering, stat, alla dessa ord betyda detsamma – de äro medel att förtrycka och utsuga sin nästa. Alla partier utan undantag, äro, så snart de sträva efter våld, endast olika former av absolutism. Det kommer icke att finnas någon frihet för borgarna, ingen ordning i samhället, ingen enighet bland arbetarna, så länge man i vår politiska katekes bibehåller auktoritetstron. Inga partier mer! Ingen auktoritet mer! Borgarens och människans obetingade frihet!

Dessa tre satser innehålla min politiska och sociala trosbekännelse. Regeringarna måste upplösas i ekonomiska organisationer; ty idén om en härskande makt, bildad under namn av regering, stat eller myndighet, stående över nationen, för att leda den, regera den, giva den lagar, föreskriva den förordningar, påtvinga den åsikter och tankar, denna idé är inte annat än samma despotiska princip som vi förgäves bekämpa hos dynastierna och kungarna. Regeringen, det är den hierarkiska koncentrerings av all politisk och social myndighet i en enda, odelbar funktion. En sådan regering uppträder antingen genom en ärftlig princip, eller också genom en enda eller flera avsättliga och valbara fullmäktige.

Absolutister, doktriner, demagoger och socialister vänder ständigt sina blickar mot auktoriteten såsom mot sin enda pol. Därifrån kommer denna det radikala partiets aforism, som doktrinärer och absolutister säkert ej förnekar: "Den sociala revolutionen är målet, den politiska revolutionen medlet", d.v.s. omflyttning av auktoriteten. Detta vill säga: "Giv oss rätt över edra personers liv och död och över edra egendomar, och vi skola göra eder fria!" I mer än sex tusen år ha kungar och präster upprepat detta för oss: Gör ej detta, avhåll dig från detta, smickra makten eller tig. Regeringen, vilket parti som än regerat, har aldrig sagt annat. Då människan en gång hunnit till mogen ålder, bör regering och partier försvinna. Auktoriteten är i grund och botten parasitisk och fördärlig. Filosofien bekräftar att införandet av en myndighet över folket ej är annat än en övergångsinrättning, som ej kan framkalla annat än tyranni och nöd.

Makten, som ej är ett resultat av vetenskapen, upplöses då den diskuteras. Långt ifrån att förstoras under tidernas lopp bör den obegränsat förminska och absorberas i den sociala organisationen; den bör ej placeras över utan under samhället. Omvändande de radikala aforism slutar filosofen: "Avskaffandet av auktoriteten bland människorna är målet, den sociala revolutionen är medlet." Att vara revolutionär endast i betydelsen av regeringens förbättrande är en evig illusion. Å den ena sidan står regeringens aktion; å den andra massornas initiativ. Det gäller att veta vilket av dessa två initiativ som är det mest intelligenta och progressiva, mest fredliga. Statskommunisterna säga: "Allt för folket, men allt genom staten." Det är alltid samma regeringsvänlighet, samma tvångskommunism. Vem vågar då säga: Allt för folket, t.o.m. regeringen? – Allt för folket: jordbruk, industri, filosofi, religion, etc. Allt genom folket: regering och religion, såväl som jordbruk och handel. Verklig demokrati är avskaffandet av all makt: andlig och världslig, lagstiftande, exekutiv och juridisk.

Ha vi behov av parasiter för att arbeta och präster för att tala till Gud? Vi ha ej behov av utkorade som regerar oss. Människans utsugande av människa är stöld. Nå väl, människans regerande genom människa är slaveri!

Absolutismen, som på en gång grundade altarets, tronens och kassaskåpets välde, har snört in mänskligheten i ett nät av kedjor. Efter människans utsugande av människa, efter människans regering genom människa, efter människans tillbedjande genom människa, ha vi slutligen också människans dömande genom människa.

Att bliva regerad, är att bliva bevakad, utspionerad, bespejad, länkad, prigsiven, rapporterad, inspärrad, förmanad, kontrollerad, taxerad, censurerad, behärskad av väsen, som icke ha rätt därtill, icke besitta kunskap eller mogenhet därtill. Att bliva regerad, är att få varje handling, varje angelägenhet, varje rörelse noterad, registrerad, räknad, nedsatt, stämplad, mätt, beskattad, patenterad, förvägrad, auktoriserad, nagelfaren, förmanad, förbättrad. Att bliva regerad är att under täckmanteln av det "allmännas bästa" och i det allmänna intressets namn, bli belagd med kontribution, marterad, utsliten, utbytt, monopoliserad, utpressad, skymfad, bedragen; vid det ringaste motstånd, vid minsta klagomål bli förtryckt, bestraffad, förföljd, nedtrampad, slagen, belastad, avväpnad, fängslad, smidd i bojor, anklagad, dömd, skjuten, fusiljerad, offrad, såld, bedragen, förrådd, och för att sätta kronan på verket, förlöjligad, förhånad, skymfad, berövad hedern.

De statsliga lagarna, regeringens organ, äro i högsta grad förkastliga såsom stridande emot allt vad rätt och frihet heter.

Jag tror det är William Godwin som säger, att varje fall är en lag för sig, och då kan det helt naturligt inte heller förhindras att detta system av tvång, ofrivillighet, våld, snart blir, som Proudhon säger, avskyvärt.

Man fordrar få och goda lagar, men hur är det möjligt! Regeringen måste räkna med alla intressen, avgöra i fråga om alla stridigheter. Enligt samhällets väsen äro intressena oräkneliga, förhållandena, förbindelserna ändra sig fortfarande, mångfaldigheten har inga gränser. Det är en omöjlighet att lagarna kunna vara enkla och få; de bästa av dem bli snart avskyvärda.

Därför att Proudhon i likhet med alla anarkister är en förnekare av och en motståndare till regeringen, staten och lagarna, så förnekar han därför ingalunda samhället och rätten. Människorna komma alltid att leva tillsammans i samhällen. Människan är som Aristoteles säger ett "zoon logikon kai politikon". Ett talande och sällskapligt djur.

Just Proudhon är, som vi senare skola se, en den mest begeistrade anhängare och lovprisare av rättfärdigheten, som någonsin tänkas kan, rättfärdigheten, vilken borde vara varje samhälles ledande stjärna. I stället för att upprätthålla rätten, friheten och likheten bland alla, så arbetar emellertid regeringen och staten, genom sin naturliga böjelse för privilegium, på att förrinta och förstöra rätten, friheten och likheten.

Den ekonomiska kritiken visar, att den politiska institutionen måste uppgå i den industriella organisationen. Utan fruktan kunna vi alltså dra den konsekvensen, att den revolutionära formeln icke kan heta: direkt laggivning, direkt regering eller förenklad regering. Ingen regering! bör vara vårt revolutionära fältrop. Varken monarki, aristokrati eller demokrati – så vida detta sista ord betecknar ett tredje uttryck för regering – som handlar i folkets namn och kallar sig själv för folket. Ingen auktoritet mer, ingen regering mer, inte ens en folkregering, däri består revolutionen. Direkt regering, direkt lagstiftning, förenklad regering äro gamla lögner, som man försöker att förbygga, men förgäves. Direkt eller indirekt, enkelt eller sammansatt, att regera ett folk är alltid liktydigt med att bedraga detsamma. Det är alltid människan som befäller över människan; det är fiktionen som övar våld emot frieten. I stället för rättfärdigheten, som kan lösa frågorna, är det det brutala våldet som skär igeom alla frågor, i stället för att lösa dem.

Proudhons politiska system är federalismen. Som motsats till staten, auktoriteten, sätter Proudon fördraget. En rättsnorm om fri överensommelse skall gälla. Rättfärdigheten bjuder, säer Proudhon, att en rättsnorm gäller. Rättsnoren om fördrag eller fri överenskommelse.

Den fria överenskommelsen måste för oss vara all politikens grundtanke. För att jag skall vara fri och endast följa min egen lag och bjuda mig själv, äro vi tvungna att resa upp samhällets byggad på fördragstanken.

Om den skillnad som förefinnes mellan dessa båda regimer, fördraget och auktoriteten, kunna vi bilda oss en föreställning genom olikheterna i uttryckssätten.

Ett av de högtidligaste momenten i utvecklingen av auktoritets princip är förkunnandet av de tio budorden.

Och ängelns röst talade till det vid foten av Sinai lägrade folket:

Du skall inga andra gudar hava för mig. Du skall icke missbruka herren din guds namn, ty heren skall icke låta honom bliva ostraffad som hans namn missbrukar. Tänk på att du helgar viloen. Du skall hedra din fader och din moder, på det dig må väl gå och du må länge leva på jorden. Du skall icke dräpa. Du skall icke göra hor. Du skall icke stjäla. Du skall icke bära falskt vittnesbörd emot din nästa. Du skall icke hava lust till din nästas hus. Du skall icke hava lust till din nästas hustru, eller till hans tjänare, eller till hans tjänarinna, eller till hans oxe, eller till hans åsna, eller till något som din nästa tillhör.

Ty den evige befäller det, och den evige är det, som gjort dig till det du är. Den evige är den ende Herren, den ende vise, den ende värige. Den evige bestraffar och belönar. Det ligger i den eviges makt, att göra dig lycklig eller olycklig, allt efter sin vilja.

Alla lagstiftare ha efterapat detta uttryckssätt; alla använda den suveräna formen, när de tala till människorna. Hebreerna befälde i tillkomande tidsform, latinerna i imperativ, grekerna i infinitiv. De moderna lagstiftarna tala icke anorledes. Tribunen i parlamentet är ett Sinai, lika så ofelbart och förskräckligt som det mosaika; hurudan lagen än må vara, vilka läppar den än må komma från, så är den helig, så snart den blir förkunnad genom den profetiska basun, som majoriteten är hos oss.

Du skall icke hålla några möten. Du skall inenting trycka. Du skall icke läsa. Du skall akta och ära dina ställföreträdare och ämbetsmän, som genom valedelns lotteri, eller statens godtycke, tillfälligtvis givits dig. Du skall lyda de lagar, som de i sin vishet stiftat. Du skall punktligt betala dina skatter. Du skall älska din regering, dina herrar och din gud, av hela ditt hjärta och hela din själ och hela ditt förstånd, emedan reeringen vet bättre än du, vad som är gott för dig, vad du är och vad du är värd, och emedan den har makten att bestraffa dem, som ringakta dess befallningar, liksom också att till fjärde led belöna dem, som äro henne behagliga.

Med revolutionen är det något helt annat.

Sökandet efter första grunden och efter sista grunden har uppstått ur ekonomisk vetenskap såväl som ur naturvetenskapen. Utvecklingens idé ersätter i filosofien absolutismens idé. Revolutionen följer upptäckterna. Förnuftet, understött av erfarenheten uppenbarar naturens och samhällets lagar för människan och de säga henne: Dessa lagar är nödvändigheten själv. Ingen människa har gjort dem; ingen människa pålägger dig dem. De ha uppstått gradvis, och jag existerar blott för att vittna för dem. Om du iakttaget dem, skall du bliva rättvis och god. Om du kränker dem, skall du bliva orättvis och ond.

Jag erbjuder dig ingen annan grund.

Redan ha några av dina medmänniskor erkänt att rättvisa åt alla och en var är bättre än orättvisa; och de ha ömsesidigt överenskommit, att ömsesidigt hålla tro och rätt – d.v.s. akta överenskommelsens lagar, vilka tingens

natur visat dem vara de enda som äro i stånd att i vidaste mått bereda dem och tillförsäkra dem välstånd, skydd och fred.

Önskar du tillhöra deras förbund, bliva en del av deras samhälle?

Lovar du att akta dina bröders ära, frihet och gods?

Lovar du att aldrig, varken med våld, eller bedrägeri, eller ocker, eller spekulation tillägna dig vinsten av annans arbete, eller vad han besitter?

Lovar du att aldrig ljuga eller att bedraga varken i rättsfrågor eller i affärer eller i något du företager dig?

Det står dig fritt att antaga eller förkasta.

Om du avslår det blir du en del av vildarnas samhälle. Utanför gemenskapen med den mänskliga rasen blir du ett föremål för ständig misstanke. Intet skyddar dig. Vid den minsta förolämpning kan den förste bäste lyfta sin hand emot dig utan att göra sig andra förebråelser än den om onödig grymhet mot ett djur.

Inträder du däremot i förbundet, blir du en del av de fria människornas samhälle. Alla dina bröder bli förpliktigade mot dig, lova dig tro, vänskap, hjälp och tjänstvillighet. I händelse av överträdelse från deras eller din sida, vårdslöshet, ondska eller dålig vilja, äro ni ömsesidigt ansvariga för den skada såväl som den förargelse och osäkerhet ni åstadkommit, detta ansvar måste bliva i proportion till den återupprepade förolämpningen eller till brottets storlek.

Lagen är klar; än mer dess verkningar. Tre punkter, som blott är en – det är hela det sociala kontraktet. I stället för att svära vid Gud och hans son, svär medborgaren vid sitt samvete, sin plikt mot sina bröder och mänskligheten. Mellan dessa båda eder är det samma skillnad som mellan slaveri och frihet, tro och vetande, dom och rättvisa, ocker och arbete, regering och nationalekonomi, icke vara och vara, Gud och människa.

Oavsett därifrån att dessa rader synes mig vara skrivna med tanke på ett övergångstillstånd, sårar, enligt min mening, Proudhon här friheten själv, så vida man med frihet menar möjligheten att handla utan att låta inkomma i sina beslut fruktan för samhälleligt straff.

En sak är om anarkisterna gripa till självförsvar gent emot t.ex. staten eller andra fiender, vilka med våld vilja gent emot uttrycklig fredlig vilja tvinga dem till vissa handlingar eller viss ekonomisk produktions- och konsumtionsform. En annan sak är att anse var och en, som säger nej, som ett frivilt, som en misstänkt, som var och en vid minsta förolämpning kan slå till marken. Inör denna eventualitet kommer säkerligen var och en att säga ja.

I ett kommunistiskt och individualistiskt anaristiskt ordnat samhälle, ett samhälle, vars priniper äro förnuft och logik, behöver man alls icke frukta för börsspelare, ockrare eller bedragare. När orsakerna äro avlägsnade, försvinna också följderna. Det skulle naturligtvis icke falla någon människa in att bedraga sin nästa och bestjälja sin medmänniska om hon har nog och över nog av materiella livsbetingelser.

Just saknaden föder begäret. Då begäret vuxit i styrka och stöter på hinder och människan är energisk och hänsynslös, undanrödjer hon hindren. Hela skalan av brott, från den hungrige, fattige djävulen som stjälar ett bröd i en bagarebutik eller en skinka i ett matskåp, till den mest raffinerade börssvindlare och bedragare, bottnar mestadels i sociala orsaker.

Jag tror att förnuft och logik skola segra. Där förnuft och logik härskar, råder frihet. Där friet råder, är allt våld bannlyst.

Om någon eller några vilja gå på huvudet i stället för på benen i ett sådant samhälle skola vi le åt dem.

Det är icke alls nödvändigt att tvinga människan att gå på benen. Hon skall själv snart inse att det är det mest naturliga. Arbetaren, vilken ännu står undrande inför friheten, och de som medvetet eller omedvetet förhårliga våldet och ofriheten, äro även tvungna medge, att friheten att fritt välja sina sysselsättningar, att friheten för varje individ att fritt, utan att bli bestulen av kapitalisterna och vaktad av staten, utveckla alla sina naturliga anlag och böjelser till allas ömsesidiga nytta och glädje, är det mest förnuftiga och naturenliga.

Nå, men om nu någon, sedan yrkesmördare, det lagliga tjuveriet och orsakerna till brott avkaffats, ändå, på grund av något outrönbart moiv, finner nöje i att slå ihjäl människor och begå våldsdåd? Om ni då vill vara konsekvent, kanke ni även i detta fall vill låta ert frihetsbegrepp gälla? Nej! Friheten att mörda och begå våldsdåd ha vi alltid bekämpat. Men dessa inskränkingar emot sjuka och vansinniga personer kunna ju mycket väl företagas utan att konstituera en straffrätt. För övrigt ha vi ju frihet att bringa vanemorale till sin högsta potens i fråga om alla förbindelser, på det sociala såväl som det moraiska området.

Efter denna utflykt låtom oss nu emellertid återvända till Proudhon.

I sina exempel visar det sig att Proudhon i fråga om dialektik och även i andra avseenden är ett barn av sin tid. Intressant är följande: Om jag underandlar med en eller flera av mina medborgare, så är det uppenbart att endast min vilja är lag för mig! I det jag uppfyller de ingångna förbindelserna, så är jag själv min regering. Om jag med alla kunde avsluta det fördrag som jag här ingår med några, om dessa alla förpliktade sig på samma sätt, så uppstod genom sådana fördrag borgargrupper, samfund, kretsar, provinser, vilka gällde som juriiska personer och å sin sida ävenså förbundo sig med varandra. Det vore detsamma som om min vilja upprepade sig i det oändliga. En på detta sätt tillkommen lag (fördrag) kunde aldrig vara annat än min lag. Och om denna nya ordning heter regering, så vore det min regering. Så snart fördraget trädde i lagens ställe, så hade man borgarnas och människornas sanna regering, den sanna folksuveräniteten, republiken. Det är kanske bäst att tillägga, att republiken är, enligt Proudhon, den "positiva anarkin", där friheten är fri från alla vidskepelsens, fördomens, schackrets, våldets alla bojar, där friheten är ömsesidig och obegränsad, och där friheten icke är ordningens dotter utan ordningens moder. Bönderna skola icke vara organiserade i association, enär åkerbruksarbete icke låter förena sig med den sociala formen. Varje bonde sköter bättre sin jordbit i den fullständigaste självständighet. Helt annat förhåller det sig med de industrier, som förutsätta en långt gående arbetsfördelning. Då associationsformen häri obetingat tycks erbjuda sig, kan endast frågan gälla att giva den en form, som är förenlig med varje enskild arbetares värdighet. En sådan form är den, vari varje arbetare på samma gång är associé. Varje association förpliktar sig gent emot samhället att leverera alla önskade produkter och prestationer i regeln till vad det kostar dem själva. Associationerna konkurrera inbördes och få icke förena sig för att utöva inflytande på priserna. Deras böcker skola, när så önskas, stå tillgängliga för samhället, som har rätt att kontrollera dem. Om associationen bryter mot dessa grundsatser, kan samhället påbjuda dess upplösning. Associationens inre organisation karaktäriseras av likhetsprincipen. Framför allt är varje i sammanslutningen sysselsatt individ tillika innehavare av associationens egendom. Det beror på de associerade vilken funktion skall uppdragas åt den enskilde. Dock bör om möjligt var och en få tillfälle att successivt utföra alla funktioner. Det står var och en fritt att när han så vill utträda och göra upp sina räkningar; å andra sidan kan associationen upptaga till medlem vem den vill. För övrigt skall det icke vara förvägrat någon, som kan på egen hand utföra en produktion (t.ex. förfärdiga skodon), att öppna sin egen verkstad och där företaga sig vad han behagar. Och om någon är beredvillig att mot dagspenning arbeta i en sådan verkstad, så är det ingenting som hindrar.

Ett resonemang som detta förundrar kanske mången, som i främsta rummet endast tänkt på, evad socialismen beträffar, den frihetliga kommunismen som lösning av det samhälleliga spørsmålet eller som det mål, varpå all strävan bör inriktas. Faktiskt är det ju också så, med all vördnad och kärlek för Proudhon i övrigt, att anarkisterna i våra dagar i allmänhet, inseende det svåra och kanske även omöjliga i att exakt och tillfredsställande mäta produkternas värde i detta avseende, tagit ett steg utöver Proudhons mutualism till den fria kommunismen. Endast en del av anarkisterna, nämligen de individualistiska anarkisterna, vilkas system, så vitt det skiljer sig från den kommunistiska anarkismen, är uppbyggt på Proudhons federalism och mutualism, vilja konstituera en värdemätare. Namnet individualistisk anarkism hänsyftar helt naturligt endast på den ekonomiska formen. Varje anarkist är individualist. Anarkisten är, om man med individualism menar det som är gott och nyttigt för individen, den störste och djärvaste och mest konsekvente hävdare av den verkliga individualismen, som absolut inte det minsta har att göra med liberalismens så kallade individualism. Sedd ur denna synpunkt skulle namnet individualistisk anarkism vara en tautologi.

Vi skola nu emellertid behandla Proudhons tankar om byte och bytesvärde. Fritt och rättvist, bytet han endast vara där lika värde ges och lika värde mottages. Skall byteshandeln vara rättvis och rättfärdig, så måste den betalade lönen till värde vara lik det gjorda arbetet. Om de värden som utbytas icke äro lika och om den som förfördelas vid överenskommelsen märker det, så ingår han aldrig, åtminstone aldrig frivilligt, på utbytet. Om olika värden utbytas mot varandra, så kan det endast vara en följd av användning av våld eller bedrägeri. Om en neger exempelvis till en slavhandlare säljer sin hustru mot en kniv, sitt barn för en glaskorall och slutligen sig själv för en butelj brännvin; eller om någon tillverkar de dyrbaraste tyger och får i utbyte några trasor, så kan ett dylikt utbyte varken betecknas såsom varande fritt eller som rättvist.

I sin bok om egendomen bevisar Proudhon hur kapitalisten tillägnar sig, utan motsvarande ersättning, av arbetarna frambringade värden, hur han skördar, ehuru han icke producerar; njuter, ehuru han icke arbetar; ägandet föranleder till stöld, ägaren blir en tjuv,

Egendom är stöld!

Man stjälar, för det första: som rånmördare på landsvägen, ensam eller i band; för det andra: genom inbrott, tredje: genom förskingring, fjärde: genom bedräglig konkurs, femte: genom förfalskning av offentliga eller privata urkunder, sjätte: genom falskmyntning. Man stjälar vidare genom bedrägeri, otrohet, spel och lotteri. Vidare genom ocker, räntor, jordränta, hyra, arrende. Vidare, om köpmannens fördel överstiger lönen för hans verksamhet, genom handel, om någon försäljer sin produkt för dyrt, antager en sinekur eller låter bevilja sig en fet lön.

Omedelbar användning av våld och list fördömdes redan i svunnen tid, men inget folk har ännu kommit så långt, att de befriat sig från stölden i förbindelse med talang, arbete och besittning.

Är det icke solklart, utropar Proudhon, att om man inför rättfärdighet i egendomen, så skulle det betyda förstörandet av egendomen. Precis så som lagen i det den införde anständighet i konkubinaten, förintade detsamma.

Men i den borgerliga moralens atmosfär försvinner känslan av det orättfärdiga i den form av stöld som är legaliserad. I den borgerliga moralens århundrade, säger Proudhon, i vilket jag har den lyckan att leva, har den moraliska känslan blivit så förslöad, att det icke alls skulle förvåna mig, om mången ärlig ägare frågade mig, vad som över huvud taget vore orätt och olagligt. Idiot, galvaniserade lik! Hur skall jag kunna hoppas att övertyga dig, när du icke ens inser denna stöld. Tag dig i akt! I dina förvirrade blickar läser jag snarare förebräelserna av ett skuldbelostat samvete än den naiva överraskningen hos en ofrivillig okunnighet.

Om exempelvis en kapitalist tillsammans med 20 arbetare tillverkade produkter och om var och en av de 21 deltagarna medverkade lika mycket till produktionen, så måste, efter avdrag av det i produktionen nedlagda kapitalet, var och en ha lika stor andel i produktmassan och därför även i vinsten – om det nämligen ginge rätt och billigt till.

En följd av att arbetaren icke erhåller värdet eller en lön som motsvarar värdet av det utförda arbetet, är att arbetaren icke kan återköpa mer än låt oss säga tre fjärdedelar av den frambringade produktionen. Den sista fjärdedelen förblir osåld. Det inträder en stockning. Armodet måste bli något konstant i ett så organiserat samfund. Krisens orsaker, lär oss alltså Proudhon, ligger icke i överproduktion, utan i oförmågan hos befolkningslagret att kunna konsumera de framställda varorna. Underkonsumtion, icke överproduktion, är orsaken till krisen. I talet om överproduktion ligger för övrigt, detta torde Proudhon icke ha observerat, tanken om centralism, statsingripande, produktionen ledd från ovan, begraven.

Emellertid, när förråden tömts, ila arbetarna åter till verkstäderna. Det blir liv i handeln, de styrande och de styrda glädja sig. Men ju större arbetsamhet man utvecklar, desto flera arbetslösa dagar åstadkommer man för den följande tiden. Ju mer man nu skrattar, desto mer skall man senare gråta. Under egendomens välde tjäna industriens blommor endast till prydnad i gravkransarna; arbetaren, som arbetar, gräver sin egen grav... Det blir återigen stagnation i arbetarnas produktion och deras avlöning räcker ju knappt till för den dagliga existensen. Äganderättsprincipens följder bliva fruktansvärda: ingen sparsamhet, intet hopsamlat litet kapital låter dem leva en enda dag längre. I dag stänges fabriker, i morgon svälta på gator och torg; i övermorgon död på fattighuset eller förda i fängelse.

Auktoritetens och välgörenhetens tid är förbi; vi vilja nu rättfärdighet, frihet och likhet. Produkt för produkt, tjänst för tjänst, garanti för garanti, kredit för kredit, försäkring för försäkring.

Proudhon räknar ut huru mycket Iliaden är värd; d.v.s. hur stor kvantitet arbete och kostnader ligger i denna skapelse. Homerus föreläser, säger Proudhon, för mig sina verser. Jag hör detta upphöjda snille, i jämförelse varmed jag stackars herde, jag låge bonde är alls ingenting. Jämför man arbete med arbete, vad äro då i själva verket min ost och mina bönor i jämförelse med Iliaden? Men om Homerus till lön för sitt oförlitliga skaldestycke vill taga från mig allt vad jag äger och göra mig till sin slav, så måste jag försaka nöjet av hans sånger. Jag kan umbära Iliaden, om det måste så vara, och nöja mig med Eneiden, men Homerus kan icke ens en gång tjugofyra timmar umbära mina produkter. Må han därför taga emot det lilla jag kan bjuda och förutna mig i stället lärdom, tröst och uppbyggelse genom hans vers.

Vad, skola ni säga, skall han föra ett sådant liv, han som besjungit Gudar och människor! Du vill giva honom en allmosa för hans lidanden och förödmjukelser!

Vilket lakoniskt ädelmod!

Jag ber er! skrik då icke så vådligt; ägandet gör skalden till en Kresus eller en tiggare, likheten d.v.s. anarkismen allena kan uppskatta och belöna honom. För att sångaren skall erhålla sin förtjänta lön, måste han först bjuda ut sig; och liksom utbytet av hans verser mot ett honorar är en handling av frihet, så måste det tillika vara en handling av rättvisa, d.v.s. skaldens honorar måste motsvara hans produkt. Vad är nu denna produkt värd?

Ett skaldestycke, som har förorsakat sin författare trettio års arbete och tio tusen francs utlägg för resekostnader, böcker o.s.v. måste betalas med den vanliga arbetslönen för trettio år och tio tusen francs gottgörelse. Antaga vi totalbeloppet till femtio tusen francs, så är jag, om samhället, som förvärvar sig mästerverket, omfattar en million människor, för min personliga del skyldig fem centimer.

Pengarna äro inte värdets mått, endast dess aritmetik, en överenskommelsearnas aritmetik. Termometern visar visserligen värmeökning eller minskning, men visar inte den stigande värmens lagar. Den kraft som konstituerar värdet, skapar rikedom, är, enligt Proudhon, arbetet. Brukbarheten begrundar värdet, arbetet fastställer värdets förhållande, priset är ett uttryck för detta förhållande. Som bytesmedel tjäna poletter, vilka representera ett visst antal nödvändiga arbetstimmar för att framställa en viss produkt. Kommunism alltså i fråga om produktionen, individualism i distributionen.

Den kommunistiska anarkismen kritiserar den kollektivistiska anarkismen, mutualismen, och den individualistiska anarkismen just på denna punkt. Utgående från synpunkten: av var och en efter hans förmåga, åt var och en efter hans behov, påpekas omöjligheten i att beräkna värdet av vars och ens insats i den gemensamma produktionen samt obehövligheten av att konstituera en värdeämätare. Omöjligt, därför att man inte kan säga vem som t.ex. i en gruva utför det förnämsta arbetet. Är det arbetaren som i varje ögonblick vågar sitt liv inne i schaktet och som en dag skall dödas av gruvgasen? Är det ingenjören som genom ett enkelt additionsfel i sina beräkningar kunde tappa bort kolskiftet och låta borra i sten.

Alla arbetare, som äro sysselsatta i gruvan, bidra var och en efter sin kraft, sin energi, sitt vetande, sin intelligens och sin skicklighet till att hämta fram kolen. Alla ha rätt att leva, att tillfredsställa sina behov, till och med sina infall, sedan det nödvändiga blivit tillförsäkrat alla. Men hur skola vi kunna uppskatta deras verk?

Ingen åtskillnad kan göras mellan den enes och den andres verk. Att mäta den genom resultaten för oss in i det absurda. Att dela sönder dessa i bråkdelar och mäta dem i arbetstimmar för oss också in i det absurda. En sak återstår: att sätta behoven högre än verket, erkänna rätten till livet först och till välståndet sedan för alla dem, som ta en viss del i produktionen.

På denna punkt får emellertid inte glömmas, att den bitande kritik som exempelvis en Peter Krapotkin övar i fråga om principen: "åt var och en efter hans arbete" i första rummet är riktad emot de kollektivisterna, som kunna sammanfattas under benämningen statskollektivisterna, vilka vilja bibehålla den representativa regeringen och lönesystemet och till och med vilja göra en distinktion mellan s.k. enkelt och kvalificerat arbete, ehuru naturligtvis ock mutualister och individualistiska anarkister träffas av kritiken.

Politiskt såväl som ekonomiskt var Proudhon, ehuru han fasthöll vid en värdeämätare, helt igenom frihetlig och antiauktoritär. Hans skarpa och bittra ord om kommunisterna gälla statskollektivisterna, blanquisterna, som på Proudhons tid kallade sig för kommunister.

Jakobinernas vilda revolutionsdrömmar hade Proudhon ingen sympati för. Han trodde inte att den dagen skulle komma då friheten skulle nödgas gripa till våld för att hämnas de våldsdåd som begåtts henne.

Proudhons folkbanks- och bytesbanksprojekt för organiserande av den fria krediten och cirkulationen skulle vara ett medel att upplösa regeringarna i ekonomiska organismer. Genom bytesbanken, som skulle förmedla utbytet utan pengar, anser Proudhon det vara möjligt att för producenterna och landet rädda ett belopp av 7 milliarder, som annars skulle tillfalla penningkapitalismen. Den samlade produktmassan, som presenteras till diskontering i Frankrikes bank, departementsbankerna och privatbankerna, utgör sammanlagt 20 millioner francs. De räntor, kommissionskostnader o.s.v. som här betalas, komma genom organiserandet av bytesbanken producenterna till godo. Genom bytesbanken skulle pantinrättningarna avskaffas, den offentliga förvaltningen förenklas, tullarna avskaffas, den offentliga skulden gäldas och, då allmän fred uppstår, hären avskaffas.

Utrymmet förbjuder oss att här vidare ingå på Proudhons ekonomiska reformförslag.

***

Till slut något om Proudhons moralfilosofi. Marx försökte i sitt svar på Proudhons bok om "De ekonomiska motsägelserna", göra honom löjlig på grund av hans rättfärdighetsståndpunkt. Vilket Marx, ifrån sin grova, extremt formade, materialistiska ståndpunkt, väl ansåg vara synnerligen berättigat och rättfärdigt.

Rättfärdigheten är för Proudhon den härskande stjärnan, vilken borde stå i varje samhälles medelpunkt, polen, om vilken politikens värld borde röra sig, grundlaget och rättesnöret för alla dess affärer. Rättfärdigheten samtidigt verklighet och idé, är, enligt Proudhon, människornas högsta lag

Vad är då rätt och vad är rättfärdighet?

Det tjänar ingenting till, säger Proudhon, att, med filosoferna av de olika skolorna säga: det är en gudlig instinkt, en odödlig och himmelsk röst, en av naturen lånad förare, ett för varje jordeson uppenbart ljus, en i vårt hjärta ingrävd lag; det är samvetets stämma, förnuftets bud, gemytets ingivelser, känslans böjelser; det är självkärlek emot andra, ett välförstått intresse, ett medfött begrepp, det praktiska förnuftets kategoriska imperativ, vilket har sin källa i det rena förnuftets tankar, o.s.v., o.s.v.

Allt detta kan vara lika sant som det är skönt, men är fullständigt intetsägande.

Proudhon svarar på frågan vad är rätt och rättfärdighet följande: Rätt är inbegreppet av de principer, vilka länka samhället; rättvisa, rättfärdighet, är aktning och iakttagande av dessa principer. Att utöva rättfärdighet är att lyda sin samhällsinstinkt, att fullborda en samhällsakt.

Vad är att fullborda en samhällsakt?

Modern som försvarar sin son i livsfara, bildar ett samhälle med honom. Hon är en god moder. Den moder däremot, som överger sitt barn, är otrogen samhällsinstinkten, ty moderskärleken är en av densammas talrika former.

Springer jag i vattnet för att rädda en människa från döden, är jag hans broder; låter jag honom gå till botten, så är jag hans fiende, hans mördare.

Det är två enkla exempel på vad Proudhon menar med att lyda sin samhällsinstinkt, att fullborda en samhällsakt.

Liksom så många andra moralfilosofer, kommer ock Proudhon till den slutsatsen, att all vår vishet om rättfärdigheten innehålles i satsen:

Handla emot din nästa så, som du önskar att han handlade emot dig; men det som du icke önskar skall ske dig, det skall du ej heller tillfoga din nästa.

Med sin själs hela styrka beder Proudhon till frihetens och likhetens gud, vilken lagt rättfärdighetens känsla i hans bröst, om seger för sitt ideal: mänsklighetens frihet – anarkismen. Och i en vision ser han människornas arbete i ett samhälle, uppbyggt efter förnuftiga principer:

Våra ögon lyste som kronhjortars, vilka kasta en ljustrimma genom natten. Våra sinnen voro utvecklade till en okänd styrka och finhet. En lätt rysning, som varken härledde sig av överraskning eller fruktan, löpte genom våra leder; det var som om vi omgävos av ett särskilt fludium, varigenom livsprincipen strålade över från den ene till den andre och vår tillvaro sammanhölls med ett gemensamt band. Det var som om våra själar, utan sammanblandning, tillsammans bildade en enda stor harmonisk och sympatisk själ.

Medvetandet om våra egna tankar genomträngdes även av de andras tankar och genom detta det intimaste umgänge uppstod i vårt hjärta den dyrbara känslan av en enhetlig vilja, som dock i sina yttringar och motiv var mångfaldig.

Vi kände oss ännu mer förenade, ännu intimare sammanknutna och ändock friare. Ingen tanke vaknade hos oss som icke var ren, ingen känsla som icke var ädel och storsinnad. I denna momentana hänryckning, i denna ovillkorliga andliga gemenskap, som utan att utplåna karaktärerna fastmer höjde dem genom kärleken till idealet, kände vi vad samhället kan och bör vara, och det odödliga livets hemlighet var oss uppenbarad. Vi arbetade hela dagen, utan att vi behövde tala eller giva ett tecken för att uttrycka befallning eller lydnad och allt grep så underbart in i vartannat, som om vi på samma gång vore rörelsens princip och organ.

Det Anarkistiska Biblioteket

C. J. Björklund
P. J. Proudhon - hans liv och idéer
1915

REVOLUTIONENS FÖRKÄMPAR IV P. J. PROUDHON HANS LIV OCH IDÉER AV C. J. BJÖRKLUND
STOCKHOLM AXEL HOLMSTRÖMS FÖRLAG A. J. Lindgrens Boktryckeri, Falköping 1915.

sv.anarchistlibraries.net